

การใช้สื่อและอุปกรณ์ในการสื่อสารของพระพุทธเจ้า*

The Use of the Media and Toots for communication of the Buddha

บุญเลิศ โอธู^{1*}, บำรุง สุขพรรณ¹, กมล ฉายาวัดนะ¹,
พระครูปลัดสุวัฒนบัณฑิตคุณ¹ และ กนกวรรณ กรุณาฤทธิ์โยธิน²

Boonlert Otsu Bomrung Sukpan Gamon Chayawattana

Phrakhrupalad suvattanabanthitathuna and Kanokwan Karunaritthiyotin

¹บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

¹Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

²กองการศึกษา องค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี

²Department of Education, Nonthaburi Provincial Administration Organization

^{1*}Corresponding Author. Email: boleheart@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาการใช้สื่อและอุปกรณ์ในการสื่อสารของพระพุทธเจ้าที่ปรากฏในพระไตรปิฎก 2) เพื่อศึกษาวิธีการสื่อสารเพื่อให้เกิดประสิทธิผลของพระพุทธเจ้า และ 3) เพื่อบูรณาการการใช้สื่ออุปกรณ์ในการสื่อสารของพระพุทธเจ้ากับการเรียนการสอนรายวิชาพุทธวิธีการสื่อสาร โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพด้านเอกสารแล้วนำไปบูรณาการกับการเรียนการสอนในรายวิชาพุทธวิธีการสื่อสาร

ผลการวิจัยพบว่า การใช้สื่อและอุปกรณ์ในการสื่อสารของพระพุทธเจ้าที่ปรากฏในพระไตรปิฎก คือการที่พระพุทธเจ้าทรงมีพุทธานุภาพ 5 ในการสื่อสารในชีวิตประจำวัน ได้แก่ เวลาเช้าเสด็จออกบิณฑบาต เวลาเย็นทรงแสดงธรรม เวลาบ่ายคำปะทานโอวาทแก่เหล่าภิกษุ เวลาเที่ยงคืนตอบปัญหาเทวดา เวลาใกล้รุ่งทรงพิจารณาบุคคลที่จะแสดงธรรมโปรด สารคือหลักธรรมที่พระพุทธองค์ทรงสื่อออกไปเพื่อใช้ในการแก้ปัญหาคือความทุกข์ของสรรพสัตว์ ส่วนประเภทของสื่อและอุปกรณ์ที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ในการสื่อสาร ได้แก่ (1) สื่อบุคคล (2) สื่อธรรม (3) สื่อสังคมและวัฒนธรรม (4) สื่อธรรมชาติสิ่งแวดล้อม (5) สื่อภาษา (6) สื่ออุปมาอุปไมย และ (7) สื่อนิทาน ชาดก

วิธีการสื่อสารเพื่อให้เกิดประสิทธิผลของพระพุทธเจ้า เริ่มจากการที่พระองค์มีจุดมุ่งหมาย และจุดประสงค์ในการสื่อสาร ประกอบด้วยทรงมีเทคนิคในการใช้สื่อและอุปกรณ์ เช่น สื่อบุคคล อย่างกรณี ที่ทรงใช้กับองคฺลิมาล เป็นต้น ส่วนสื่อธรรมชาติสิ่งแวดล้อม อย่างกรณีใบไม้ประดู่ลายที่ทรงใช้เป็นสื่อกับ ภิกษุทั้งหลาย ภาชนะน้ำอันว่างเปล่าใช้กับสามเณรราหุล เป็นต้น ผลสำเร็จทำให้ท่านเหล่านั้นได้บรรลุธรรม ในที่สุด

การบูรณาการใช้สื่อและอุปกรณ์ในการสื่อสารของพระพุทธเจ้ากับการเรียนการสอนรายวิชาพุทธ วิธีการสื่อสาร สามารถทำได้ด้วยการนำเอาการใช้สื่อและอุปกรณ์ประเภทต่างๆ มาบูรณาการกับทักษะ 5 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านคุณธรรมจริยธรรม โดยนำหลักคุณธรรม เช่น พระมหากรุณาธิคุณ เป็นต้น ไปบูรณาการกับการเรียนการสอนเน้นให้ศิษย์มีความกรุณาต่อเพื่อนนิสิต (2) ด้านความรู้ เช่น อาทิตตปริยายสูตรไปช่วย แก้ปัญหาทฤษฎี ให้เกิดเจตคติและทัศนคติในตัวนิสิต (3) ด้านทักษะทางปัญญา บูรณาการกับการที่นิสิต สามารถคิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ (4) ทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ บูรณาการกับทักษะในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างผู้เรียนด้วยกันด้วยการทำงานเป็นทีม และเคารพสิทธิรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น (5) ด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ นำไป บูรณาการกับทักษะในการสื่อสารด้านการพูด การอ่าน การฟัง การเขียน การนำเสนอ และการสื่อสารกับ กลุ่มบุคคลต่างๆ ในรูปแบบที่เหมาะสม

คำสำคัญ: สื่ออุปกรณ์; การสื่อสาร; การใช้สื่ออุปกรณ์

Abstract

There are three points in this research, 1) to study the use of the Buddha's communication media in the Tipitaka; 2) to study how to communicate the effectiveness of the Buddha. and (3) to integrate the Buddha's teachings. Use the Buddha 's communication devices to teach the Buddhist way of communication. Using the qualitative research method, the document is then integrated into teaching and learning in the Buddhist way of communication.

The research found that The use of the Buddha's communication media in the Tipitaka. It is the Buddha's Got Talent 5 in communication in daily life, including morning, almsgiving. The evening was fair. Evening Obedience to the bhikkhus At midnight answer angel problem. Time nearer to consider. At the next moment, consider the person who will show the dhamma.. The substance is the principle that the Buddha sent out to solve the problem is the suffering of all animals. The types of media that the Buddha uses in communication are (1) personal media (2) Media Theology (3) Social Media, and Culture (4) Natural Media (5) language media, (6) Media, allegories, and (7) Media Jataka tales.

How to Communicate for the Effectiveness of the Buddha Start with His purpose. And the purpose of communication. It has the technique to use media and equipment such as personal media such as used with the Kumal. In case of leaves that are used as a way to communicate with the Buddhist monks. The empty water bowl is used by the novices.

Integration of the media and communication equipment of the Buddha with the teaching of the Buddhist way of communication. It can be done with the use of various types of media and equipment. Integration with 5 skills: (1) Moral ethics. Integrating with the teaching and learning to emphasize the student's kindness to the students. (2) The knowledge, such as the original formula to solve the problem. Attitude and attitude in the students. (3) Intellectual skills. (4) Interpersonal skills and responsibility. Integrate with the skills of building relationships among learners by working together as a team. (5) skills in numerical analysis, communication and use of information technology. Integrate with communication skills in speaking, reading, listening, writing, presenting, and communicating with individuals. In the right format

Keywords : Media equipment; communication; Media usage

บทนำ

เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสรู้เป็นพระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณที่จะทรงสื่อสารหรือแสดงธรรมโปรดสรรพสัตว์ด้วยมีพระประสงค์หรือจุดหมายเพื่อให้สรรพสัตว์พ้นไปจากทุกข์ ได้ทรงทวนระลึกถึงอาหารดาบสกาลามโคตร และอุทกดาบส รามบุตร แต่ทั้งสองได้สิ้นชีพไปแล้ว จึงทรงคำนึงถึงปัญจวัคคีย์ซึ่งเคยมีอุปการะแก่พระองค์ จึงทรงพระดำเนินไปยังป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เมืองพาราณสี แล้วทรงสื่อสารหรือแสดงธรรมจักรกัปปวัตนสูตร อันเป็นปฐมเทศนาแก่นักบวชสงฆ์ซึ่งได้เกิดขึ้นในโลก (Thai Tripitaka/4/1-17/1-25) การแสดงธรรมครั้งนั้น ถือได้ว่า เป็นพุทธกิจอย่างหนึ่งในบรรดาพุทธกิจ 5 อย่างที่พระองค์ทรงบำเพ็ญมาตลอดชีวิต คือ เวลาเช้าเสด็จออกบิณฑบาตโปรดสัตว์ เวลาเย็นทรงแสดงพระธรรม เวลาพลบค่ำทรงประทานโอวาทแก่ภิกษุ เวลาเที่ยงคืนทรงแก้ปัญหาเทวดา เวลาใกล้รุ่งทรงตรวจดูสัตว์โลกที่ควรโปรดและไม่ควรโปรด (Thai Tripitaka/1/61/191) ประเด็นที่ว่า เวลาเย็นทรงแสดงธรรมนั้น เป็นการสื่อสารหรือธรรมของพระพุทธเจ้านั่นเอง ในเวลาที่พระพุทธองค์ทรงสื่อสารหรือแสดงธรรมก็ทรงใช้อุปกรณ์ในการ เช่น สื่ออุปกรณ์ที่ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติบ้าง เป็นอุปกรณ์ที่พระองค์ทรงประสบและผู้ฟังได้ประสบอยู่ในขณะนั้นบ้าง ถึงแม้ในปัจจุบันสื่อจะมีหลายความหมาย เป็นทั้งนามและกิริยา ที่หมายถึงสื่อการศึกษา คือสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน ซึ่งหมายถึงวิธีการ เครื่องมือ และอุปกรณ์ต่างๆ ที่ใช้เป็นสื่อในการศึกษา หรือในการสอน (Royal Academy, 2003)

พระพุทธองค์ทรงสื่อสารหรือสั่งสอนสาวกของพระองค์ แบ่งเป็น 2 ฝ่าย คือ ผู้ที่ออกบวชเป็นบรรพชิต และผู้ครองเรือน การสั่งสอนในสมัยของพระพุทธเจ้านั้นได้มีการใช้สื่อการสอนแล้ว แต่เป็นสื่อตามธรรมชาติที่มีอยู่ในครั้งนั้น แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ สื่อที่เป็นนามธรรมและสื่อที่เป็นรูปธรรม สื่อที่เป็นนามธรรมทรงใช้สิ่งที่ผู้ฟังคำสอนทราบมาก่อน ส่วนสื่อที่เป็นรูปธรรมทรงใช้สื่อที่มีอยู่ใกล้พระองค์และผู้ฟังได้ทราบได้เห็นสิ่งนั้นด้วย สื่อที่เป็นนามธรรม สื่อการศึกษา ถ้าหมายถึงวิธีการและเครื่องมือ พระพุทธองค์ก็ทรงใช้ตั้งแต่ที่ทรงสื่อสารหรือสอนปัญจวัคคีย์ ผู้ที่เคยติดตามไปเฝ้าอุปัฏฐากดูแลพระองค์ในสมัยที่ยังไม่ได้ตรัสรู้ ซึ่งการปฏิบัติที่มีในครั้งนั้น นิยมปฏิบัติกัน 2 แบบ คือ แบบทรมานตน เรียกว่า ปฏิบัติแบบอัสติกถัมมกานูโยค และปฏิบัติแบบตามที่ตนต้องการ คือ ต้องการอะไรก็หามาสองความต้องการ เรียกว่า ปฏิบัติแบบกามสุขัลลิกานูโยค เป็นที่สังเกตว่า การที่พระพุทธองค์ทรงเริ่มสื่อสารหรือสอนปัญจวัคคีย์ ก็ทรงยกการปฏิบัติ 2 อย่างมาเป็นสื่อ เพื่อสื่อสารให้เห็นว่า การปฏิบัติอย่างนั้นเป็นการปฏิบัติที่ผิดตรง ไม่อาจนำผู้ปฏิบัติให้บรรลุคุณวิเศษได้ ต้องปฏิบัติตามทางสายกลาง ซึ่งผู้รับสารหรือท่านปัญจวัคคีย์รู้เรื่องสุดโต่ง 2 ประการเป็นอย่างดี เพราะเชื่อว่า จะบรรลุธรรมได้ ต้องปฏิบัติแบบอัสติกถัมมกานูโยค พระพุทธองค์ทรงนำความเชื่อถือของปัญจวัคคีย์มาเป็นสื่ออุปกรณ์ชี้ให้เห็นว่า การปฏิบัติแบบอัสติกถัมมกานูโยค เป็นสิ่งที่ไม่สามารถทำให้บรรลุธรรมได้

ในการสื่อสารหรือแสดงพระธรรมเทศนานี้ ทำให้ท่านพระโกณฑัญญะซึ่งเป็นหนึ่งในกลุ่มปัญจวัคคีย์ได้รู้ตามที่พระพุทธองค์ทรงแสดงว่า ไม่ว่าสิ่งใดๆ ที่เกิดขึ้นมา ย่อมแตกดับไปทั้งหมด (Thai Tripitaka/4/13-16/20-24) ต่อมาเมื่อท่านปัญจวัคคีย์ ได้รู้ธรรมตามที่พระพุทธองค์ทรงสอน คือได้ดวงตาเห็นธรรมที่

เรียกว่า โสดาปัตติผล ครบทั้ง 5 ท่านแล้ว พระพุทธองค์ได้ทรงสื่อสาร หรือแสดงอนัตตลักขณสูตร ว่าด้วยเรื่องลักษณะที่เป็นอนัตตา จนกระทั่งภิกษุปัญจวัคคีย์ได้บรรลุเป็นพระอรหันต์ (Thai Tripitaka/4/19-24/26-31) และเมื่อครั้งที่ทรงสื่อสารหรือแสดงธรรมแก่ชฎิล 1,003 ท่าน พระพุทธองค์ก็ทรงใช้ไฟที่พวกชฎิลบูชาเป็นสื่อ แต่ทรงเปลี่ยนเป็นไฟภายใน คือ ไฟราคะ ไฟโทสะ ไฟโมหะ จบธรรมเทศนา ท่านอดิตนิกบวชชฎิลได้สำเร็จเป็นอรหันต์ผล (Thai Tripitaka/4/45/63-65) ในช่วงแรกแห่งการตรัสรู้ พระพุทธองค์ทรงสั่งสอนนิกบวชด้วยกันเอง จึงทรงใช้สื่อที่เป็นนามธรรมเป็นส่วนมาก เป็นเรื่องที่พวกเขาเคยผ่านการประพฤติดิปฏิบัติในเรื่องนั้นๆ มาเป็นอย่างดี สื่อที่เป็นรูปธรรม คือ พระพุทธองค์ทรงใช้สิ่งของที่เห็นได้ด้วยตาเปล่าเป็นสื่อ ซึ่งสิ่งของนั้นมีอยู่ในขณะที่ทรงสั่งสอน ก่อนจะนำเสนอ เราต้องทราบก่อนว่า พระพุทธองค์กับพระสาวกทั้งหลาย หลังจากอยู่จำพรรษาในฤดูฝนแล้วจะเสด็จออกจาริกไปในถิ่นต่างๆ เสด็จพักตามป่า เขา ทุ่งนา ริมฝั่งน้ำ หมู่บ้านและที่พักที่มีทายกสร้างถวายเป็นที่พักระหว่างทาง ดังนั้น เวลาที่พระองค์ทรงสั่งสอนพระสาวกทั้งหลาย ในช่วงเสด็จจาริก สื่อที่ทรงใช้ประกอบการสั่งสอนจึงขึ้นอยู่กับเหตุการณ์และสถานที่ตัวอย่างเช่น ช่วงที่เข้าชายเขตทตเข้ามาบวชได้ไม่นานท่านติดลากลักการะและการกล่าวชม พระพุทธองค์ได้ทรงปรารภเรื่องของพระเทวทัตโดยทรงใช้กิ่ง ใบ สะเก็ด เปลือก กระพี้ และแก่นของต้นไม้ ที่ภิกษุทั้งหลายรู้จักดีมาเป็นสื่อเปรียบเทียบกับสั่งสอน ชี้ให้เห็นว่า ลากลักการะการกล่าวชมเปรียบด้วยกิ่งและใบไม้ ศิลเปรียบด้วยสะเก็ดต้นไม้ สมานิเปรียบด้วยเปลือกต้นไม้ ญาณทัสสนะเปรียบด้วยกระพี้ต้นไม้ เจโตวิมุตติเปรียบด้วยแก่นของต้นไม้ จบพระธรรมเทศนาเรื่องนี้ ภิกษุทั้งหลายต่างพากันชื่นชม (Thai Tripitaka/12/307-311/340-348)

จากที่กล่าวมาข้างต้นนี้แสดงให้เห็นว่าการใช้สื่อและอุปกรณ์ในการสื่อสารของพระพุทธเจ้ามีอยู่มากมายในคัมภีร์พระไตรปิฎก ดังนั้น จึงเป็นที่มาของการวิจัยเรื่องนี้ที่ผู้วิจัยสนใจจะทำการศึกษาว่า การใช้สื่ออุปกรณ์ในการสื่อสารของพระพุทธเจ้าเป็นไปตามความพระประสงค์ ความจำเป็น เหมาะสมและสามารถถ่ายทอดธรรม (ความรู้) ให้แก่สาวก (ผู้รับสาร) เพื่อให้บรรลุจุดประสงค์ได้เร็วขึ้นในการสื่อสารของพระองค์

อนึ่ง หลักสูตรปริญญาโท สาขาวิชาธรรมนิเทศบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้จัดการศึกษาเน้นเรื่องการสื่อสารทุกรูปแบบ โดยเฉพาะรายวิชาพุทธวิธีการสื่อสารมีวัตถุประสงค์ต้องการให้ผู้ศึกษานำการสื่อสารของพระพุทธเจ้ามาใช้กับสังคมปัจจุบัน พร้อมทั้งเป็นผู้นำสังคมในด้านการสื่อสารหรือการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เช่น การมีศีลจารวัตร เป็นต้น (Arbhasil, D., 2016 : 146) ในปัจจุบันสังคมโลกกำลังเกิดความเปลี่ยนแปลงก้าวเข้าสู่ยุคสารสนเทศ คนในสังคมรับข้อมูลข่าวสารต่างๆ แบบง่ายและสะดวกสบายมากขึ้นด้วยเทคโนโลยีการสื่อสารไร้สาย ประจวบกับสังคมไทยได้มีการประยุกต์ใช้เครือข่ายอินเทอร์เน็ตกับการสื่อสารอยู่หลายรูปแบบ เช่น ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ (E-mail) การสนทนา (Chat) การอ่านหรือแสดงความคิดเห็นในเว็บบอร์ด การติดตามข่าวสาร การเรียนรู้ออนไลน์ (E-learning) เป็นต้น (Ruben, Brent D., 1984 : 26) อย่างไรก็ตาม ในการที่อินเทอร์เน็ตได้เข้ามามีบทบาทหนึ่งในสังคมนั้น ย่อมส่งผลกระทบต่อสังคม เริ่มจากสังคมครอบครัว (Pongpha, K. and Pharamaha Chitnaretes Wuthidhammo, 2016 : 47) ผลกระทบทางบวก เช่น สามารถได้รับข้อมูลและความรู้เกี่ยวกับข่าวสารมาก

ยิ่งขึ้น เช่น กลุ่มสังคมอาเซียนได้รับรู้เรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และความรับผิดชอบต่อนุษยชาติ เป็นต้น (Fong, Lim Kooi, 2016 : 114) สามารถติดต่อสื่อสารผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ผลกระทบทางลบ คือการได้รับข้อมูลหรือรูปภาพที่ไม่เหมาะสมสำหรับเยาวชน เป็นต้น อาจกล่าวได้ว่า อินเทอร์เน็ตคือสื่อและอุปกรณ์ในการสื่อสารปัจจุบัน เป็นนวัตกรรมการสื่อสารที่เติบโตและได้รับความนิยมอย่างรวดเร็วมากในปัจจุบัน ผู้วิจัยมองว่า จำเป็นที่ต้องมีการบูรณาการการใช้สื่อและอุปกรณ์ในการสื่อสารของพระพุทธเจ้ากับศาสตร์สมัยใหม่เพื่อให้เกิดองค์รวมที่สมบูรณ์ ดังที่พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) กล่าวว่า “การศึกษาแบบบูรณาการเป็นการนำสิ่งที่เราศึกษามาปรับแต่งผสมผสานกันจนก่อให้เกิดองค์รวมที่สมบูรณ์” (Phara Prommaphantit (Prayoon Dhammacitto), 2014 : 22) หรือเป็นรูปแบบการศึกษาพระพุทธศาสนาในเชิงวิชาการ (Vichai. V., 2015 : 112)

ในบทความวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยได้นำเสนอการใช้สื่อและอุปกรณ์ในการสื่อสารของพระพุทธเจ้าที่ปรากฏในพระไตรปิฎก วิธีการสื่อสารเพื่อให้เกิดประสิทธิผลของพระพุทธเจ้า และการบูรณาการการใช้สื่ออุปกรณ์ในการสื่อสารของพระพุทธเจ้ากับการเรียนการสอนรายวิชาพุทธวิธีการสื่อสารใน 5 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านคุณธรรมจริยธรรม (2) ด้านความรู้ (3) ด้านทักษะทางปัญญา (4) ทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ และ (5) ด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ โดยสอดคล้องกับวิชาพุทธวิธีการสื่อสารซึ่งมีจุดมุ่งหมายอยู่ 3 ประการ คือ (1) เพื่อให้คนได้รู้และเข้าใจประวัติ พัฒนาการ หลักการ วิธีการสื่อสารของพระพุทธเจ้าในรูปแบบต่างๆ รวมทั้งผลสำเร็จของการสื่อสารอย่างถูกต้อง (2) เพื่อให้คนสามารถวิเคราะห์แนวคิด หลักการ วิธีการสื่อสารของพระพุทธเจ้าที่มีผลต่อการสื่อสารในปัจจุบันและการประยุกต์วิธีการสื่อสารของพระพุทธเจ้ามาใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และ (3) เพื่อให้คนมีศักยภาพในการพัฒนาตนเองด้วยหลักคุณธรรมและจริยธรรมในการสื่อสารพุทธธรรมต่อสาธารณะที่มีผลต่อชีวิตและสังคมไทยเป็นลำดับสืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาการใช้สื่ออุปกรณ์ในการสื่อสารของพระพุทธเจ้าที่ปรากฏในพระไตรปิฎก
- 2) เพื่อศึกษาวิธีการสื่อสารเพื่อให้เกิดประสิทธิผลของพระพุทธเจ้า
- 3) เพื่อบูรณาการการใช้สื่ออุปกรณ์ในการสื่อสารของพระพุทธเจ้ากับการเรียนการสอนรายวิชาพุทธวิธีการสื่อสาร

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) ด้วยการวิจัยทางเอกสาร (Documentary research) แล้วนำไปบูรณาการกับการเรียนการสอนรายวิชาพุทธวิธีการสื่อสาร มีขั้นตอนวิจัยดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 ศึกษาค้นคว้า รวบรวม วิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎก เอกสารทุติยภูมิ ได้แก่ อรรถกถา และเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ หนังสือ ตำรา วิทยานิพนธ์ และงานวิจัย

ขั้นที่ 2 นำข้อมูลที่ได้ศึกษาและวิเคราะห์แล้ว (บทที่ 1 2 3) เสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิทางธรรมนิเทศ แล้วนำไปปรับปรุงแก้ไขแล้วเสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิทางธรรมนิเทศอีกครั้ง

ขั้นที่ 3 นำเอาข้อมูลที่ได้ศึกษาและวิเคราะห์ที่ผ่านผู้ทรงคุณวุฒิทางธรรมนิเทศ ไปบูรณาการกับการเรียนการสอนในรายวิชาพุทธวิธีการสื่อสาร (บทที่ 4)

ขั้นที่ 4 สรุปผลการวิจัยพร้อมมีข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ และข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ผลการวิจัย

จากการวิจัยเชิงคุณภาพด้านเอกสาร ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ดังนี้

1) การใช้สื่ออุปกรณ์ในการสื่อสารของพระพุทธเจ้าที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

การใช้สื่ออุปกรณ์ในการสื่อสารของพระพุทธเจ้าที่ปรากฏในพระไตรปิฎก พระพุทธเจ้าทรงมีพุทธกิจ 5 ในการสื่อสารในชีวิตประจำวันหรือตลอดชีวิตของการเป็นพระพุทธเจ้า ได้แก่ เวลาเช้าเสด็จออกบิณฑบาต เวลาเย็นทรงแสดงธรรม เวลาบ่ายคำปะทานโอวาทแก่เหล่าภิกษุ เวลาเที่ยงคืนตอบปัญหาเทวดา เวลาใกล้รุ่งทรงพิจารณาหา บุคคลที่สามารถบรรลุธรรมได้และที่ยังไม่สามารถบรรลุธรรม สารคือหลักธรรมที่พระพุทธองค์ทรงสื่อออกไปเพื่อใช้ในการแก้ปัญหาคือความทุกข์ของสรรพสัตว์ ส่วนประเภทของสื่อและอุปกรณ์ที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ในการสื่อสาร ได้แก่ (1) สื่อธรรม (2) สื่อสังคมและวัฒนธรรม (4) สื่อธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม (5) สื่อภาษา (6) สื่ออุปมาอุปมัย และ (7) สื่อนิทาน ชาดก สื่อธรรมคือการที่พระพุทธเจ้าสอนธรรมด้วยอุปมาด้วยพฤติกรรมหรือกิริยาอาการกระทำ เช่น การตีตนเปรียบด้วยการทำความเพียรในโศคนสูตร เป็นต้น สื่อสังคมและวัฒนธรรมคือการที่พระพุทธเจ้าเอาสังคมและวัฒนธรรมเป็นตัวตั้งแล้วสื่อสารกับกลุ่มคนสังคม เช่น ทรงสนทนาโต้ตอบกับปัญจกัปปปริพาชก และการเข้าไปหาสกุลทวยะปริพาชก เป็นต้น สื่อธรรมชาติสิ่งแวดล้อมคือสื่อประกอบที่เป็นนามธรรม และรูปธรรม เช่น การประพาสปฏิบัติแบบอติกลมณายุคของปัญจวัคคีย์ และใบประดู่ลาย เมฆฝน เป็นต้น สื่อภาษาคือการใช้ภาษาในการสื่อสารหรือสอนของพระพุทธเจ้า ได้แก่ ภาษาสันสกฤตกับภาษาบาลี หรือมาคธี เป็นต้น สื่ออุปมาอุปมัยคือการนำเอาสิ่งที่มีอยู่ในธรรมชาติใกล้เคียงมาเปรียบเทียบในการสื่อสารหรือสอนของพระพุทธเจ้า เช่น กิ่งไม้ ใบไม้เปรียบกับ

ลามลักการะ สรรเสริญ หรือความทุกข์ติดตามคนชั่วเปรียบดังล้อเกวียนหมุนไปรอบเท้าโค เป็นต้น ส่วนสื่อนิทาน ชาดกคือการที่พระพุทธเจ้านำเอาเรื่องราวเกี่ยวกับเหตุการณ์ทั้งที่เป็นอดีตพุทธะ ประวัติพระสาวก ประวัติศาสตร์มีนิทานชาดกถึง 547 เรื่อง อย่างเช่น เรื่องพระเวสสันดร ลิงเฝ้าสวน เป็นต้น มาเป็นสื่ออุปกรณ์ในการสื่อสารหรือสอนของพระพุทธเจ้า

2) วิธีการสื่อสารเพื่อให้เกิดประสิทธิผลของพระพุทธเจ้า

วิธีการสื่อสารเพื่อให้เกิดประสิทธิผลของพระพุทธเจ้า เริ่มจากการที่พระองค์มีจุดมุ่งหมายและจุดประสงค์ในการสื่อสาร ประกอบด้วยทรงมีเทคนิคในการใช้สื่อและอุปกรณ์ด้วย รวมถึงทรงมีวิธีการเข้าหาผู้นำทางศาสนา การเมือง และทางเศรษฐกิจ ทรงใช้วิธีการปฏิบัติคำสอนและหลักความเชื่อบางประการของศาสนาดั้งเดิม อีกทั้งทรงรู้จักใช้วิธีปฎิหาริย์ 3 อย่างในการสื่อสาร นอกจากนี้ ในการสื่อของพระพุทธองค์ทรงใช้บุคลิกภาพ วิธีการปฏิรูปคำสอนให้เกิดความเป็นเอกลักษณ์ลักษณะ วิธีการปฏิบัติเชิงรุก หรือเสด็จเยี่ยมเยียนตามบ้าน วิธีการเสนอหลักคำสอนที่เป็นแก่นแท้ทางพระพุทธศาสนา วิธีการบริการสังคมชุมชน วิธีการปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่น

ผลสำเร็จของการใช้สื่อและอุปกรณ์ในการสื่อสารของพระพุทธเจ้ามาจากการมีบุคลิกภาพ คุณธรรม และเนื้อหาสารหรือธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงสื่อออกไปเน้นประโยชน์อันสูงสุดของผู้รับสาร จึงทำให้การใช้สื่ออุปกรณ์ในการสื่อสารของพระพุทธเจ้าประสบผลสำเร็จอันสูงสุด โดยเฉพาะทรงมีเทคนิคในการใช้สื่อและอุปกรณ์ เช่น สื่อบุคคล อย่างกรณีที่ทรงใช้กับยสกุลบุตร นางปัญจามรา องคุลิมาล เป็นต้น จนทำให้ท่านเหล่านั้นเป็นพระอรหันต์ หรือ สื่อธรรมชาติสิ่งแวดล้อม อย่างกรณีใบไม้ประดู่ลายที่ทรงใช้เป็นสื่อกับภิกษุทั้งหลาย ภาชนะน้ำอันว่างเปล่ากับสามเณรราหุล ผ้าขาวกับพระจูฬปันถก เป็นต้น ผลสำเร็จทำให้ท่านเหล่านั้นได้บรรลุธรรมในที่สุด

3) การบูรณาการการใช้สื่ออุปกรณ์ในการสื่อสารของพระพุทธเจ้ากับการเรียนการสอนรายวิชาพุทธวิธีสื่อสาร

การบูรณาการการใช้สื่ออุปกรณ์ในการสื่อสารของพระพุทธเจ้ากับการเรียนการสอนรายวิชาพุทธวิธีสื่อสาร สามารถทำได้ด้วยการนำเอาสื่ออุปกรณ์ประเภทต่างๆ มาบูรณาการกับด้านทักษะ 5 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านคุณธรรมจริยธรรม คือนำเอาคุณธรรมของพระพุทธเจ้าบางประการ เช่น พระมหากรุณาธิคุณ เป็นต้น มาบูรณาการกับการเรียนการสอนโดยเน้นให้นิสิตมีความกรุณาต่อเพื่อนนิสิต ซื่อสัตย์สุจริต เช่น มีความซื่อสัตย์สุจริตในการเขียนงานทางวิชาการและงานที่ได้รับมอบหมาย เป็นต้น มีภาวะความเป็นผู้นำและผู้ตาม สามารถทำงานเป็นทีมและสามารถแก้ไขข้อขัดแย้งและลำดับ เคารพกฎระเบียบและข้อบังคับต่างๆ ขององค์กรและสังคม รวมทั้งเคารพในคุณค่าและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ โดยสามารถประเมินจากการอ้างอิงเอกสารที่ได้นำมาทำรายงานอย่างถูกต้องและเหมาะสม พฤติกรรมการเข้าชั้นเรียน การแต่งกายสุภาพเรียบร้อยตามวัฒนธรรมขององค์กร การมีมารยาทในชั้นเรียน การเข้าเรียนและการมีส่วนร่วมใน

รายวิชา และการทดสอบย่อยรายสัปดาห์ประเมินจากการส่งงานที่ได้รับมอบหมายและความตรงต่อเวลา และประเมินจากผลการสอบข้อเขียนหรือทำเป็นโครงการงาน (2) ด้านความรู้ คือนำเอาความรู้ที่นิสิตได้รับ เช่น ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับทฤษฎี หลักการเรื่องการบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ การนำหลักธรรมและประยุกต์ใช้ในการสื่อสารอย่างถูกต้องและถูกวิธี ความรู้ความเข้าใจสถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นและสามารถใช้ธรรมะเทศนาเสนอเพื่อให้สังคมมีความเข้าใจอย่างถูกต้อง มีทักษะในการค้นคว้าเอกสารทางวิชาการและการเขียนรายงานในด้านธรรมะเทศนา โดยสามารถประเมินผลจากการอ้างอิงเอกสารที่ได้นำมาทำรายงาน พฤติกรรมการเข้าชั้นเรียน การแต่งกายสุภาพเรียบร้อยตามวัฒนธรรมขององค์กร การมีมารยาทในชั้นเรียน การเข้าเรียนและการมีส่วนร่วมในรายวิชา การทดสอบย่อยรายสัปดาห์ การส่งงานที่ได้รับมอบหมายและความตรงต่อเวลา และประเมินจากผลการสอบข้อเขียน (3) ทักษะทางปัญญา สามารถนำไปบูรณาการกับการที่ให้นิสิตสามารถสืบค้นข้อมูลจากคัมภีร์เพื่อนำไปใช้อ้างอิงในการวิจัย และพัฒนาความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผล มีการคิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ มีการสร้างสรรค์องค์ความรู้ใหม่ทางธรรมะเทศนาอย่างเหมาะสม สามารถนำความรู้และหลักพุทธธรรมไปเผยแผ่ได้ สามารถประเมินผลจากการอ้างอิงเอกสารที่ได้นำมาทำรายงาน พฤติกรรมการเข้าชั้นเรียน การแต่งกายสุภาพเรียบร้อยตามวัฒนธรรมขององค์กร การมีมารยาทในชั้นเรียน การเข้าเรียนและการมีส่วนร่วมในรายวิชา มีประเมินจากการทดสอบย่อยรายสัปดาห์ รวมถึงประเมินจากการส่งงานที่ได้รับมอบหมายและความตรงต่อเวลา และประเมินจากผลการสอบข้อเขียน (4) ทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบสามารถนำไปบูรณาการกับทักษะในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างผู้เรียนด้วยกันด้วยการทำงานเป็นทีม สามารถปรับตัวและทำงานร่วมกับผู้อื่น เคารพสิทธิรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และมีปฏิสัมพันธ์อย่างสร้างสรรค์ พัฒนาการเรียนรู้ด้วยตนเอง และมีความรับผิดชอบในงานที่ได้รับมอบหมายอย่างครบถ้วนตามกำหนดเวลา โดยวิธีการสอนเน้นจัดกิจกรรมกลุ่มในการทำงานสัมมนาทางวิชาการและการจัดทัศนศึกษา การต้องติดต่อประสานงานกับผู้อื่น และมอบหมายงานเป็นรายกลุ่มและรายบุคคล สามารถประเมินผลได้จากรายงานการศึกษาด้วยตนเอง (รายงาน สรุปรวมยอดความรู้) และประเมินผลจากพฤติกรรมการทำงานเป็นทีม และ (5) ด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ สามารถนำไปบูรณาการกับทักษะในการสื่อสารด้านการพูด การอ่าน การฟัง การเขียน และการนำเสนอ และการสื่อสารกับกลุ่มบุคคลต่างๆ ด้วยวิธีการและรูปแบบที่เหมาะสม ทักษะในการสืบค้นข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตเพื่อทำรายงานพัฒนาทักษะในการวิเคราะห์ข้อมูลจากกรณีศึกษา ทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการสื่อสาร เช่น การส่งงานทางอีเมล และทักษะในการนำเสนอรายงานโดยใช้รูปแบบ เครื่องมือ และเทคโนโลยีที่เหมาะสม โดยมีวิธีการสอนแบบบรรยาย โดยมีแหล่งข้อมูลอ้างอิง เช่น พระไตรปิฎก เป็นต้น มีจำนวนที่มาหลายแห่ง และใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย

สรุป

การบูรณาการใช้สื่อและอุปกรณ์ในการสื่อสารของพระพุทธรูปเจ้ากับการเรียนการสอนรายวิชา พุทธวิธีการสื่อสาร สามารถทำได้ด้วยมีจุดมุ่งหมายหรือเป้าหมายแล้วการนำไปบูรณาการกับทักษะ 5 ด้าน ได้แก่ ด้านคุณธรรมจริยธรรม ด้านความรู้ ด้านทักษะทางปัญญา ด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ และด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ซึ่งสามารถทำให้การเรียนการสอนรายวิชาพุทธวิธีการสื่อสารประสบผลสำเร็จได้ตามที่ตั้งวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายแน่นอน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1) สถาบันการศึกษาทางพระพุทธศาสนา เนื่องจากงานวิจัยเรื่องนี้เกี่ยวกับการสื่อสารหรือนิเทศศาสตร์โดยตรง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยที่เปิดการเรียนการสอนทั้งระดับปริญญาตรี ปริญญาโท ปริญญาเอก ต้องศึกษาเกี่ยวกับการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสามารถใช้ได้โดยตรง นอกจากนี้ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยที่เปิดสอนด้านสาขาพระพุทธศาสนาหรือด้านอื่นๆ ก็สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการเรียนการสอนได้เช่นกัน

2) สถาบันทางพระพุทธศาสนา วัดหรือสถาบันที่มีการอบรมพระภิกษุสงฆ์ สำนักพุทธศาสนาแห่งชาติ กรมการศาสนา ที่มีโครงการอบรม สัมมนาวิชาการด้านพระพุทธศาสนา สามารถนำผลงานวิจัยเรื่องนี้ไปเป็นแนวทางในการอบรม สัมมนาวิชาการได้เป็นอย่างดี

3) สถาบันอื่นๆ อย่างเช่น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่มีการเรียนการสอนสาขานิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์สาขาวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน สามารถนำผลการวิจัยนี้ไปประยุกต์กับนิเทศศาสตร์หรือวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชนได้ด้วยเช่นกัน

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

จากการวิจัยเรื่อง “การใช้สื่อและอุปกรณ์ในการสื่อสารของพระพุทธรูปเจ้า” ผู้วิจัยได้ศึกษาเฉพาะประเด็นการใช้สื่ออุปกรณ์ในการสื่อสารของพระพุทธรูปเจ้าที่ปรากฏในพระไตรปิฎก วิธีการสื่อสารเพื่อให้เกิดประสิทธิผลของพระพุทธรูปเจ้า และการบูรณาการการใช้สื่อและอุปกรณ์ในการสื่อสารของพระพุทธรูปเจ้ากับการเรียนการสอนรายวิชาพุทธวิธีการสื่อสารแล้ว จึงเสนอให้วิจัยต่อในประเด็น “การประยุกต์การใช้สื่อและอุปกรณ์ในการสื่อสารของพระพุทธรูปเจ้าเพื่อสร้างสรรค์การสื่อสารคนในสังคมไทย” เพราะว่า การใช้สื่อและอุปกรณ์ในการสื่อสารของคนในสังคมไทยในปัจจุบันกลายเป็นสิ่งจำเป็นในชีวิตประจำวัน ตั้งแต่ตื่นนอนจนกระทั่งจบวัน หรือมีการใช้สื่อและอุปกรณ์อยู่ตลอดเวลา

References

- Arbhasil, D. (2016). Bodhisattva's Ethical Concepts for Modern Leadership. *Journal of Graduate Studies Review*, 12(1), 141-159.
- Fong, Lim Kooi. (2016). ASEAN Integration: Human Dignity and Responsibility to Humanity from a Buddhist Perspective. *Journal of the International Association of Buddhist Universities*. 9(2), 111-114.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tripitaka*. Bangkok: MCU Press.
- Phara Prommaphantit (Prayoon Dhammacitto). (2014). How to integrate Buddhism with modern science. Bangkok: MCU Press.
- Pongpha, K. and Pharamaha Chitnaretes Wuthidhammo. (2016). Pañcasikkhāpada: Moral Practice for Family in Buddhism. *Journal of International Buddhist Studies*. 7(1), 47-52.
- Ruben, Brent D. (1984). *Communication and Human Behavior*. New York: Macmillan.
- Vichai. V. (2015). Methods for Buddhist Academic Studies. *Journal of MCU Peace Studies*, 4(1), 106-118.